

บทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน

The role of women in Buddhism in the community.

ทิพมาศ เสวตวรโชติ¹

Tippamas Sawetvorachot

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2554

บทคัดย่อ

รายงานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน เพื่อศึกษาลักษณะการพัฒนาชุมชน และอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนของสตรีในพระพุทธศาสนา ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ นักศึกษาและบุคลากร ในสังกัดมหาวิทยาลัยเถรีวิทยาลัย ในพระสังฆราชูปถัมภ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2554 จำนวน 80 คนเครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน เพื่อศึกษาลักษณะการพัฒนาชุมชน และอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนของสตรีในพระพุทธศาสนาผลการวิจัยพบว่าสตรีในพระพุทธศาสนามีระดับบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชนโดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการฝึกอาชีพสตรี มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ด้านการบริการวิชาการชุมชน และด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การจัดลำดับเป้าหมายของแผนงานและโครงการพัฒนาคุณธรรมเยาวชนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา การประสานงานกับชุมชนในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เยาวชน และการสอนให้เยาวชนใช้ธรรมะเป็นภูมิคุ้มกันตนเองมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชนด้านการฝึกอาชีพสตรี โดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุดเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การสำรวจความต้องการของชุมชนในการฝึกอาชีพสตรีและการประสานงานกับชุมชนในการฝึกอาชีพสตรี มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา การประเมินผลการฝึกอาชีพสตรี และการติดตามผลการฝึกอาชีพสตรี มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชนด้านการบริการวิชาการชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การประสานงานกับชุมชนในการบริการวิชาการชุมชนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา การประเมินผลการบริการวิชาการชุมชน และการติดตามผลการบริการวิชาการชุมชน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน โดยรวมทั้งด้านเพศชายและเพศหญิง อยู่ในระดับมากที่สุดเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการบริการวิชาการชุมชนและด้านการฝึกอาชีพสตรี มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด เพศหญิง พบว่า ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือด้านการบริการวิชาการชุมชน

¹ วท.ม. (วิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์) อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช

และด้านการฝึกอาชีพสตรี มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน โดยรวมทั้ง 3 ด้าน กลุ่มอายุ ต่ำว่า 30 ปี กลุ่ม 30-45 ปี และกลุ่ม 46 ปีขึ้นไป อยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน กลุ่มอายุ ต่ำกว่า 30 ปี พบว่า ด้านการบริการวิชาการชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเยาวชนและด้านการฝึกอาชีพสตรี มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดกลุ่ม 30-45 ปี ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน ด้านการฝึกอาชีพสตรี มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้านการบริการวิชาการชุมชน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดกลุ่ม 46 ปีขึ้นไป พบว่า ด้านการฝึกอาชีพสตรี มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ด้านการบริการวิชาการชุมชน และด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนา ในการพัฒนาชุมชน ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเยาวชนจำแนกตาม ชั้นปี โดยรวมทั้ง 3 กลุ่มชั้นปีอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน กลุ่มชั้นปี 1 พบว่า ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ด้านการฝึกอาชีพสตรี และด้านการบริการวิชาการชุมชน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดกลุ่มชั้นปี 2 พบว่า ด้านการบริการวิชาการชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน และด้านการฝึกอาชีพสตรีมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดกลุ่มชั้นปี 3 พบว่า ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ด้านการฝึกอาชีพสตรี และด้านการบริการวิชาการชุมชน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนา ในการพัฒนาชุมชน จำแนกตาม ตำแหน่ง โดยรวมทั้ง 3 ด้าน กลุ่มอาจารย์ และกลุ่มเจ้าหน้าที่ อยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน กลุ่มอาจารย์ พบว่า ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เยาวชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ด้านการบริการวิชาการชุมชนและด้านการฝึกอาชีพสตรี มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดกลุ่มเจ้าหน้าที่ พบว่า ด้านการฝึกอาชีพสตรีมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ด้านการบริการวิชาการชุมชนและด้านการบริการวิชาการชุมชนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหา บทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน พบว่า งบประมาณเพื่อการดำเนินงานสำหรับสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน มีน้อย มีค่าร้อยละมากที่สุด รองลงมา ขาดเวลาในการวางแผนในการจัดโครงการ และผู้นำในการริเริ่มงานมีไม่เพียงพอต่อความต้องการที่จะพัฒนาชุมชน มีค่าร้อยละต่ำที่สุดความต้องการสนับสนุนบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน ในด้านงบประมาณที่เพียงพอต่อการพัฒนาชุมชนมีค่าร้อยละมากที่สุด รองลงมา ตลาดเพื่อรองรับอาชีพหลังจากการฝึกอบรม และเวลาที่เพียงพอและต่อเนื่องต่อการอบรมพัฒนา มีค่าร้อยละต่ำที่สุด

คำสำคัญ : 1. บทบาทสตรี 2. สตรีในพระพุทธศาสนา 3. การพัฒนาชุมชน

Abstract

This research focuses on studying the women's roles in Buddhism and Community Development. Here, we bring together studies that examine the quality and obstacle of community development of the women in Buddhism. The populations of this study are eighty students and staffs in Mahapajapati Buddhist College and Mahamakut Buddhist University in 2011. The instrument of this study is the questionnaire about the women's roles in Buddhism and Community Development for studying the quality and obstacle of community development of the women in Buddhism.

Findings

The women in Buddhism have the high level of the roles in Buddhism and Community Development. There are three sections that the women in Buddhism take part in highest. The first section is occupational training for women that has the high average. The second is academic service for community and the third is moral development for youth. The women's roles in Buddhism and Community Development of the section of moral development for youth have the high level when we consider each side: goal ranking of moral development plan and project is the highest, the second is community coordination of moral development, and teaching moral for youth to protect themselves is the lowest. The women's roles in Buddhism and Community Development in the section of occupational training for women have the highest level when we consider each side: survey of the community need in occupational training for women and community coordination in occupational training for women have the highest average while the evaluation of occupational training for women is the second and the lowest is the follow-up of occupational training for women. The women's roles in Buddhism and Community Development of the section of academic service for community are very high in average when we consider each side: the highest is community coordination in academic service. The second is the evaluation of occupational training for women. The lowest average is the follow-up of occupational training for women. The women's roles in Buddhism and Community Development in the section of sex have the highest level when we consider each side: the moral development for youth is the highest. The second is the academic service for community and the lowest is the occupational training for women. In the female section found that the moral development for youth is the highest. The second is the academic service for community and the lowest is the occupational training for women. The women's roles in Buddhism and Community Development are high level in both three sections of the age under 30 years old, the age between 30-45 years old and the age over 46 years old when we consider each side: the age under 30 years old found that the academic service for community is the highest then the moral development for youth is the second and the lowest is the occupational training for women. The age between 30-45 years old found that the moral development for youth and the occupational training for women are the highest and the lowest is the academic service for community. The age over 46 years old found that the occupational training for women is the highest then the academic service for community is the second and the lowest is the moral development for youth. The women's roles in Buddhism and Community Development are high level in the moral development for youth from the findings of the students when we consider each side: the findings of the first year student found that the moral development for youth is the highest then the second is the occupational training for women and the lowest is the academic service for community. The findings of the second year student found that the academic service for community is the highest then the moral

development for youth is the second and the occupational training for women is the lowest. The findings of the third year student found that the moral development for youth is the highest then the second is the occupational training for women and the academic service for community is the lowest. The women's roles in Buddhism and Community Development that are considered by the positions of the university personnel; instructors and office workers, are high in both three sections when we consider each side: The findings of the instructors found that the moral development for youth is the highest then the second is the academic service for community and the lowest is the occupational training for women. The findings of the office workers found that the occupational training for women is the first high level, the second is the academic service for community and the last is the moral development for youth. The suggestions and the solutions for the problem of the women's roles in Buddhism and Community Development from this paper found that the budget of the operation for the women in Buddhism and Community Development is very little when we consider in percentage. The budget is the highest percentage of problem then the second problem is a little time in planning and running the project, the lowest percentage of problem is a few leaders of project running. The need of the promotion for the women's roles in Buddhism and Community Development is the highest percentage when we consider of the budget. Secondly, we need the labor market to support after the occupational training.

Key Words: 1. The women's roles 2. Women in Buddhism 3. Community Development

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ในสถาบันศาสนาไม่ได้มีเพียงพระสงฆ์เท่านั้นที่มีหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ยังมีสตรีที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาในรูปของนักบวช คือแม่ชี สถานภาพและบทบาทของแม่ชีไทยยังไม่ได้เด่นชัดมากนัก ในประเทศไทย นักบวชผู้หญิงหรือแม่ชีก็มีจำนวนมากที่มีในประเทศไทย มีบทบาทต่อพระพุทธศาสนา สังคม เศรษฐกิจและการเมือง ที่ปรากฏอย่างชัดเจนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือการปฏิบัติและทำงานเพื่อสังคมทั้งในด้านสังคมสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีโทรทัศน์ และยังมีกิจกรรมเพื่อสังคมที่จัดขึ้นเป็นโครงการ เผยแพร่ธรรมะ จัดพิมพ์วารสาร แม่ชีราย 3 เดือน ซึ่งมีสำนักงานอยู่ที่สถาบันแม่ชีไทย วัดบวรนิเวศมหาวิหาร และยังได้จัดทำโครงการแม่ชีอาสาพัฒนาในรูปโครงการเฉพาะกิจ จัดฝึกอบรมหรือส่งแม่ชีไปร่วมโครงการพิเศษตามที่มีผู้ขอมา สถาบันแม่ชีไทยได้ทำโครงการเฉพาะกิจ “แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง” ร่วมกับสภาสตรีแห่งชาติ เป็นโครงการฝึกอบรมผู้นำแม่ชีเพื่อทำหน้าที่เป็นวิทยากรในท้องถิ่นทุรกันดาร แม่ชีไทยได้รับการฝึกอบรมธรรมะ วิชาการฝีมือ เคะหะพยาบาล เคะหศิลป์ เพื่อออกไปสอนเยาวชนสตรี เป็นต้น ในอดีตสตรีที่มาบวชเป็นแม่ชีส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งหน้าที่การงานที่สำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากสตรีที่เข้ามาบวชส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการบวชน้อยและต้องศึกษาเล่าเรียน ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีการศึกษาทางธรรมน้อย ต้องออกไปทำมาหากิน แต่ปัจจุบันการสนับสนุนทางสังคม ทำให้แม่ชีมีความรู้ความสามารถมีบทบาทเป็นที่พึงพอใจของคนทั่วไปจำนวนมาก ในปัจจุบันมีแม่ชีจำนวนมากไม่น้อยที่มีความรู้ความสามารถทั้งในการศึกษา

ทางโลกและทางธรรม มีแม่ชีหลายท่านที่เรียนจนปริญญาเอกจนเป็นที่ยอมรับของสังคม อาทิเช่น แม่ชีศันสนีย์ เสถียรสุต ผู้ที่พัฒนาสังคมด้านการศึกษาของเด็กก่อนวัยเรียน ช่วยเหลือผู้หญิงที่ผิดพลาดในชีวิต มีโครงการบ้านสายสัมพันธ์ ช่วยเหลือโครงการเด็กพิการซ้ำซ้อน เรียกว่า โครงการโลกสวยด้วยน้ำใจ และเผยแพร่ธรรมะผ่านทางสื่อโทรทัศน์และวิทยุจัดทำหนังสือวารสารเผยแพร่แก่สมาชิกผู้สนใจ (ยุพิน ดวงจันทร์, 2542) วิสัยทัศน์ (Vision Statements) คือ 1. เป็นสถาบันการศึกษาที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ 2. เป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตของมวลชนที่ผลิตบัณฑิตตามแนวพระพุทธศาสนาและบุคลากรด้านต่างๆ ที่มีความรู้ความสามารถ มีศีลธรรมในการดำรงชีวิตแบบพุทธ 3. เป็นปัญหาทางพระพุทธศาสนาของโลกที่สามารถชี้แนะและยุติความขัดแย้งในสังคมโดยใช้หลักพุทธธรรม 4. เป็นสถาบันที่เน้นทำวิจัยพัฒนาตามกรอบแห่งศีลธรรม ส่งเสริมงานวิจัยเชิงลึกด้านพระพุทธศาสนาและนำผลการวิจัยไปพัฒนาสังคมและคณะสงฆ์ ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ และมีพันธกิจ (Mission Statements) ที่จะ 1. ผลิตบัณฑิตทางด้านพระพุทธศาสนา ให้มีคุณสมบัติตามปรัชญาของมหาวิทยาลัยและกระจายโอกาสให้พระภิกษุสามเณร คฤหัสถ์ และผู้สนใจมีโอกาสศึกษามากขึ้น 2. ให้บริการวิชาการแก่สังคม ชุมชน และท้องถิ่น โดยเฉพาะวิชาการทางพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งเน้นการเผยแผ่พุทธธรรม การแก้ปัญหาสังคม การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดสันติสุข การชี้แนะสังคมในทางสร้างสรรค์ และการยุติข้อขัดแย้งด้วยหลักวิชาการพระพุทธศาสนา (3) วิจัยและพัฒนางานวิชาการเชิงลึกด้านพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนาใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเผยแผ่องค์ความรู้ในระบบเครือข่ายการเรียนรู้ที่ทันสมัย (4) รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งค้นคว้า ทำนุบำรุงรักษาภูมิปัญญาไทยและท้องถิ่น รวมทั้งสร้างชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อให้มีภูมิคุ้มกันวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) และยังสอดคล้องกับนโยบายระยะการ บริหารราชการ 4 ปีของรัฐบาลซึ่งดำเนินนโยบายหลักในการบริหารประเทศ 2.1 นโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต รัฐบาลให้ความสำคัญแก่การให้หลักประกันขั้นพื้นฐานของการบริการสาธารณะของรัฐภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพ การมีสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงในชีวิต และประชาชนมีความสุข ซึ่งในกิจกรรมที่ทางมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัยฯ ได้ดำเนินการนั้นมีหลากหลายรูปแบบหลากหลายกิจกรรม ซึ่งในแต่ละกิจกรรมนั้นก็จะมีประสบความสำเร็จมากน้อยต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่แตกต่างกัน ซึ่งในการที่สตรีในพระพุทธศาสนาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างที่ มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัยฯ ได้กระทำอยู่นั้นนับว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดีมาก และสมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะดำเนินการต่อไปอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนและถาวร แต่ในการดำเนินการต่อไปนั้นจะต้องมีการศึกษา ประเมิน และติดตามผลตลอดเวลา ซึ่งผู้วิจัยเล็งเห็นว่าในการที่สตรีในพระพุทธศาสนาจะเข้ามาพัฒนาชุมชนนั้นต้องได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กรภายนอก และการยอมรับในบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาเองเช่นกัน ผู้วิจัยจึงมีความต้องการที่จะศึกษาบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาต่อการพัฒนาชุมชน ในบทบาทการบริการสังคม, บทบาทการพัฒนาและปลูกฝังคุณธรรม, บทบาทการฝึกอาชีพ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน

1.2.2 เพื่อศึกษาลักษณะการพัฒนาชุมชน และอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนของสตรีในพระพุทธศาสนา

1.2.3 เพื่อศึกษาความต้องการการสนับสนุนสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 นำผลการวิจัยไปส่งเสริมบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน

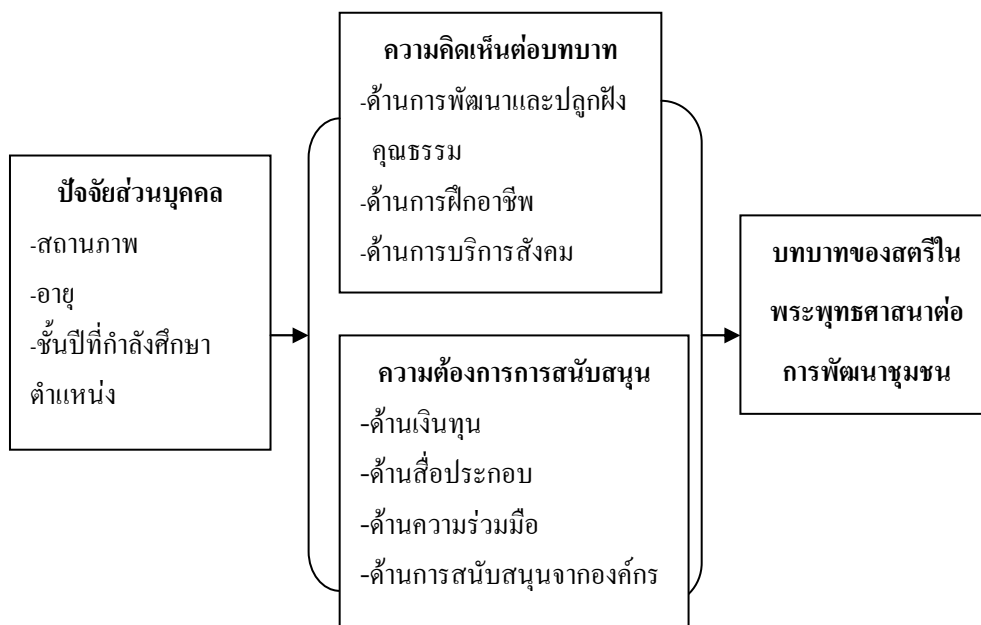
1.3.2 นำผลการวิจัยไปพัฒนาชุมชน และแก้ไขอุปสรรคของสตรีในพระพุทธศาสนา

1.3.3 นำผลการวิจัยมาสนับสนุนสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน

1.3.4 นำผลการวิจัยออกเผยแพร่ต่อสาธารณชน

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยเรื่องนี้ ได้ศึกษาบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาตัวแปรของ บทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน ได้พิจารณาใน สถานภาพ อายุ ชั้นปีที่กำลังศึกษา/ตำแหน่ง บทบาทการบริการวิชาการชุมชน บทบาทการพัฒนาและปลูกฝังคุณธรรม บทบาทการฝึกอาชีพดังกล่าว

5. วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ได้แก่ สตรีที่เข้ามาศึกษาในมหาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งมีอายุ 18-45 ปี เรียกชื่อว่า นักศึกษามหาบัณฑิตวิทยาลัยในพระสังฆราชูปถัมภ์ ในปีการศึกษา 2554 ซึ่งมีทั้งหมด 80 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน

ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถามจากเนื้อหาทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมากำหนดผังการสร้างตามเนื้อหาและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งนำไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมตรงตามสิ่งที่ต้องการวัด ทุกข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 นำแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญและแก้ไขตามข้อเสนอแนะแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้สตรีในพระพุทธศาสนา ในสถานศึกษา “ธรรมจารีณีวิทยา อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรีที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน จากนั้นทำการตรวจสอบให้คะแนน และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.93 จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยต่อไป การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มา นำมาวิเคราะห์ด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลของได้แก่ นักศึกษา อาจารย์ และบุคลากรใน มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัยในพระสังฆราชูปถัมภ์ ตามลำดับ คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนำมาวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่และการหาค่าร้อยละ ข้อมูลของแบบสอบถามเกี่ยวกับได้แก่ นักศึกษา อาจารย์ และบุคลากรใน มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัยในพระสังฆราชูปถัมภ์ นำมาวิเคราะห์โดยหาค่าของคะแนน ค่าเฉลี่ยความเห็นและส่วนเบี่ยงมาตรฐานการประมวลข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน เป็นคำถามปลายเปิด โดยการแจกแจงความถี่ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ สถิติการบรรยาย ได้แก่ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ คือ การแจกแจงความถี่หาค่าร้อยละ

6. อภิปรายผล

สตรีในพระพุทธศาสนา มีระดับบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชนโดยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก สตรีในพระพุทธศาสนา หมายถึง นักศึกษาชั้นปี 1-4 และบุคลากรที่ปฏิบัติงาน ซึ่งนับถือศาสนาพุทธ และสังกัด มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย ในพระสังฆราชูปถัมภ์ มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2554 ทั้งที่เป็นแม่ชีและอุบาสิกา งานด้านการฝึกอาชีพ หมายถึง การที่สตรีในพระพุทธศาสนานำความรู้ในด้านการสร้างอาชีพมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกในชุมชนเพื่อเป็นการประกอบอาชีพเสริม และสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ตลอดจนการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เช่น การฝึกอาชีพนวดฝ่าเท้า, การตัดผม, การถนอมอาหารและการแปรรูปอาหาร, การประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง เป็นต้น ซึ่งเป็นงานที่สามารถสร้างรายได้และเป็นที่ต้องการของสตรีในชุมชนด้วยเพราะฉะนั้นเมื่อมีการพัฒนาชุมชนด้านการฝึกอาชีพสตรี ย่อมเป็นการสร้างโอกาสและรายได้ให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกและผู้ที่ทำให้การฝึกเองเพื่อลดเวลาว่างและสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ตนเองและครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรประภา กิจ โกศล ได้ทำวิจัยเรื่องบทบาทและผลต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ศึกษาเฉพาะในกรณีบ้านโนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ดำเนินการพัฒนาประชาชนในชนบท โดยเน้นการพัฒนาจิตใจเป็นหลักด้วยการจัดโครงการธรรมรงค์ลดละเลิกอบายมุข และโครงการเสริมเพื่อการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน ได้แก่ โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โครงการสหกรณ์ร้านค้า

และโครงการออมทรัพย์ ประชาชนให้ความร่วมมือทุกโครงการ เนื่องจากเห็นว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์ ต่อตนเองและหมู่บ้าน โดยพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการ แต่ ลักษณะการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ยังเป็นการรับประโยชน์เท่านั้น การเข้าร่วมวางแผนและดำเนินงานมีน้อย มาก ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติตามคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาของประชาชน เปรียบเทียบ ระหว่างก่อนและหลังจากการที่พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาพบว่า ประชาชนมีการปฏิบัติตนดีขึ้น ทั้งด้านการปฏิบัติกิจทางศาสนา การลดละอบายมุขและการพัฒนาจิตใจ โดยยอมรับว่าพระสงฆ์มีบทบาทต่อ การปฏิบัติในทางที่ดีขึ้นดังกล่าวในระดับปานกลางและสอดคล้องกับกิ่งแก้ว อินทว้าง และวีรศักดิ์ อนันตมงคล (กิ่งแก้ว อินทว้าง และวีรศักดิ์ อนันตมงคล, 2532) ได้ศึกษาถึงการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กับการพัฒนาชุมชน และพบข้อมูลผลักค้นให้กลุ่มออมทรัพย์ประสบความสำเร็จ ได้แก่ การมีผู้นำกลุ่มที่ ได้รับการยอมรับและมีความสามารถ มีคณะกรรมการบริหารที่เลือกตั้งโดยสมาชิกที่มีความสามารถ ราษฎร ในท้องถิ่นมีอาชีพและรายได้ มีความเข้าใจในระเบียบของกลุ่มและสภาพแวดล้อมโครงสร้างพื้นฐานของ หมู่บ้านค่อนข้างดี นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนทางด้านวิชาการจากเจ้าหน้าที่ มีการติดต่อผลอย่าง สม่าเสมอ และได้รับงบประมาณสนับสนุนจากราชการเป็นอย่างดีบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนา ในการพัฒนาชุมชน ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเยาวชนโดยรวมอยู่ในระดับ มากที่สุดเมื่อพิจารณาราย ด้าน พบว่า การจัดลำดับเป้าหมายของแผนงานและโครงการพัฒนาคุณธรรม เยาวชนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก การจัดลำดับเป้าหมายของแผนงานและโครงการพัฒนาคุณธรรม เยาวชน มีความสำคัญที่ การวางแผนดีย่อมนำไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นและหัวใจหลักของการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้อง กับเจลิยว บุรีภักดี และคณะ (2545) ที่กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางนี้ หมายถึง กระบวนการพัฒนาที่เป็นของประชาชน เพื่อประชาชน และโดยประชาชนในชุมชนนั้น ๆ การพัฒนาของ ประชาชน เป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนโดยมีการเรียนรู้ซึ่งมีระบบการพัฒนาเป็นวิธี ที่จัดการให้ประชาชนร่วมกันเก็บวิเคราะห์ข้อมูลค้นหาปัญหาของชุมชนกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา ตัดสินใจเลือก ลงมือดำเนินการและประเมินผลสรุปโดยประชาชนเองด้วยการอำนวยความสะดวกให้ ประชาชนในการพัฒนา การวางแผนโครงการพัฒนาต้องการความอดทนและทักษะการปฏิบัติในการ สนับสนุนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ดังนั้น จึงควรเสริมพลังความพยายามของประชาชน ให้มี ความสามารถในส่วนนี้ให้ได้รับบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชนด้านการฝึกอาชีพสตรี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การสำรวจความต้องการของชุมชนในการฝึกอาชีพ สตรีและการประสานงานกับชุมชนในการฝึกอาชีพสตรีเป็นการมุ่งประโยชน์ที่เกิดจากความต้องการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของประเวศ วะสี (2541) ให้ความหมายของชุมชนว่า การที่คนจำนวนหนึ่งมี วัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามในการกระทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการกระทำและรวมถึงมีการติดต่อสื่อสารร่วมกัน ซึ่งอาจพิจารณา โดยการเป็นคุณลักษณะของชุมชนได้ ดังนี้ คือ 1. มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน 2. มีความเอื้ออาทรต่อกัน 3. มีการกระทำร่วมกัน 4. มีการเรียนรู้ร่วมกัน ใน การกระทำบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนา ในการพัฒนาชุมชน ด้านการบริการวิชาการชุมชน จำแนก ตามตำแหน่ง โดยรวมทั้ง 3 ด้าน กลุ่มอาจารย์ และกลุ่มเจ้าหน้าที่ อยู่ในระดับมากที่สุดเมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ

กลุ่มอาจารย์ พบว่า การประเมินผลการบริการวิชาการชุมชนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการประเมินเป็นประเด็นสำคัญที่จะสามารถบ่งชี้ได้ว่าโครงการที่ดำเนินการนั้นได้ผลตามเป้าหมายมากน้อยเพียงใด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2545) ที่กล่าวว่า การประเมินโครงการนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของการดำเนินโครงการ เพราะการประเมินโครงการหมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศในการปรับปรุงโครงการ และสารสนเทศในการตัดสินใจผลสัมฤทธิ์ของโครงการ การจัดการประเมินโครงการเพื่อให้ทราบว่า โครงการนั้นบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้เพียงใด มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรจะให้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงโครงการ ประโยชน์ของการประเมินโครงการทำให้มีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือมาตรฐานในการดำเนินการที่ชัดเจน ทำให้มีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์เต็มที่และคุ้มค่าทำให้แผนงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ คือ เริ่มจากการวางแผนดำเนินการตามแผนและประเมินผลทำให้เกิดการควบคุมคุณภาพของงาน วิเคราะห์ทุกส่วนของโครงการเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเพื่อทราบปัญหาอุปสรรค ข้อดีข้อเสียตลอดจนแนวทางการปรับปรุงแก้ไขเพื่อผู้บริหารจะได้มีข้อมูลประกอบในการตัดสินใจว่าจะดำเนินการขยายหรือยุติโครงการผลการรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาและความต้องการสนับสนุนบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน พบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา บทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน พบว่า งบประมาณเพื่อการดำเนินงานสำหรับสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน มีน้อย มีค่าร้อยละมากที่สุด รองลงมา ขาดเวลาในการวางแผนในการจัดโครงการ และผู้นำในการริเริ่มงานมีไม่เพียงพอต่อความต้องการที่จะพัฒนาชุมชน มีค่าร้อยละต่ำที่สุด ความต้องการการสนับสนุนบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน ในด้านงบประมาณที่เพียงพอต่อการพัฒนาชุมชนมีค่าร้อยละมากที่สุด รองลงมา ตลาตเพื่อรองรับอาชีพหลังจากการฝึกอบรมและเวลาที่เพียงพอและต่อเนื่องต่อการอบรมพัฒนา มีค่าร้อยละต่ำที่สุด

7. ข้อเสนอแนะ

1.7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.7.1.1 ควรมีการฝึกอบรมสตรีในพระพุทธศาสนาให้มีความรู้ความสามารถในการฝึกอาชีพเพิ่มเติมและหลากหลายเพื่อรองรับตลาดที่จะสร้างอาชีพเสริมให้กับผู้เรียนฝึกอาชีพ

1.7.1.2 ควรมีการสำรวจชุมชนถึงความต้องการที่จะได้รับการพัฒนาจากสตรีในพระพุทธศาสนา

1.7.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1.7.2.1 ควรทำการวิจัยในประเด็นความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อสตรีในพระพุทธศาสนา

1.7.2.2 ควรทำการศึกษาทัศนคติของชุมชนที่มีต่อสตรีในพระพุทธศาสนา ด้านต่างๆ เช่นการพัฒนาและปลูกฝังคุณธรรม ด้านการบริการสังคม บทบาทการฝึกอาชีพ

8. เอกสารอ้างอิง

- ยุพิน ดวงจันทร์. สตรีกับการบวชในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเปรียบเทียบสถานภาพและทัศนะของแม่ชีวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานครและสำนักปฏิบัติธรรมแดนมหามงคลกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิตกรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล. 2542
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554) หน้า 8นโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ (พ.ศ. 2551-2553)
- กิ่งแก้ว อินหว่าง และวีรศักดิ์ อนันตมงคล ,การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการพัฒนาชนบท,กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน, 2532.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2545. “บทปริทัศน์บทความเรื่องวิธีวิทยาการวิจัย: เครื่องมือหรือวิธีคิด”. วารสารวิธีวิทยาการวิจัย ปีที่ 15 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2545).
- เฉลียว บุรีภักดี และคณะ(2545).ชุดวิชา การวิจัยชุมชน.กรุงเทพฯ : เอส.อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- ประเวศ วะสี(2541).ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม กรุงเทพฯ:หมอบ้าน

9.คำขอบคุณ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงสมบูรณ์ด้วยความเมตตากรุณาช่วยเหลือให้คำปรึกษาแนะนำอย่างดีจากอาจารย์เนศ ต่วนชะเอม ที่ได้กรุณาให้การแนะนำ เสนอแนะและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเอาใจใส่อย่างดีมา โดยตลอดตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จเรียบร้อย ขอกราบขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญพระเมธีธรรมสาร แม่ชียุพิน ดวงจันทร์ แม่ชีศรีสลับ อุปมัย ที่ได้อนุเคราะห์ตรวจคุณภาพเครื่องมือ และสละเวลาในการแก้ไขให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ ทำให้งานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณะเจ้าหน้าที่ และอาจารย์ผู้สอนตลอดจน นักศึกษา ในสังกัดมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย ในพระสังฆราชูปถัมภ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างดี คุณประโยชน์อันเกิดจากงานวิจัยนี้ขอบอบแต่ บิดา มารดา ครูอาจารย์ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่านและขอปณิธานต่อตนเองจะเป็นข้าราชการที่ดีและจะสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับสังคมและประเทศชาติต่อไป